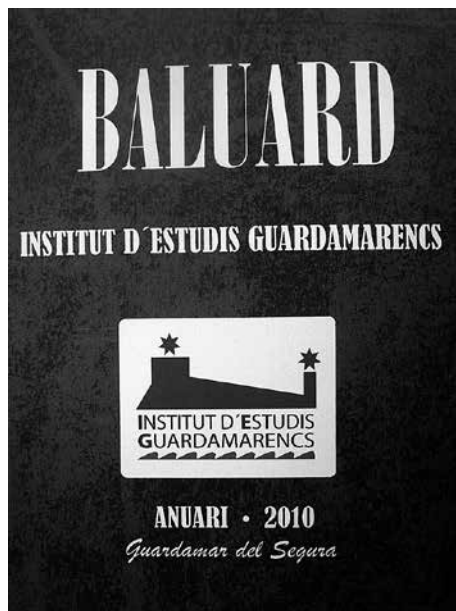

Baluard, núm. 1, Institut d'Estudis Guardamarencs, Guardamar del Segura, 2010, 163 p.

L'associació Institut d'Estudis Guardamarencs pretén ser un element d'animació cultural de la localitat; per això fomenta activitats científiques i culturals, i estimula el contacte entre els estudiosos de manera que es coordinen els seus esforços i s'intercanvien els resultats. Un dels seus objectius és editar una publicació que arreplegue els treballs de l'Institut, els continguts dels quals sempre estan relacionats amb el poble de Guardamar. Amb aquesta voluntat naix l'anuari *Baluard*, nom que fa al·lusió a una de les restes històriques que es conserven al poble.

De fet, la silueta de l'esmentat baluard és un dels trets del logotip de l'Institut. La imatge d'aquest logotip representa de manera sintètica el perfil de l'antiga vila murada medieval de Guardamar, vista des de llevant, amb la figuració de la vora de la mar a la part de baix. Un perfil que ara ja no existeix. En el logotip, destaquen dos volums, el castell a l'esquerra i la torre parroquial a la dreta. Damunt dels dos

volums trobem dues llumeneres, dos focs, que representen el sistema de comunicació que la vila de Guardamar tenia amb Oriola per tal d'avisar de perill per via marítima. I, així, tal com explica l'autor del logo, Francesc Aracil i Pérez, en l'anuari, aquets focs de les llumeneres, aquesta llum, vol significar el paper que els creadors de l'Institut d'Estudis Guardamarencs han d'acomplir en el futur: l'Institut ha de ser una entitat que recupere per a Guardamar, en el sentit cultural, el paper que acomplí en els segles medievals com a lloc estratègic i vigilant. Una entitat que projecte llum sobre el poble de Guardamar, però també sobre la comarca del Baix Segura, mitjançant la recuperació i la creació cultural.

El número 1 de l'anuari *Baluard* recull una sèrie de col·laboracions de recerca científica i cultural. Així, Vicent Beltran i Carles Segura, de la Universitat d'Alacant, en l'article «Patrimoni lingüístic a Guardamar: el cas del valencià, darrer bastió de l'antic oriolà», estudien el que defineixen com el parlar més meridional, el que perviu a Guardamar, en presenten els aspectes singulars, i alhora el contextualitzen amb el parlar de les comarques veïnes. Afirment que els parlars extrems de qualsevol llengua han suscitat des de sempre la curiositat i l'interés dels filòlegs, ja que les àrees laterals mantenen millor que enlloc diversos trets genuïns, arraconats en altres zones dialectals més innovadores, i alhora presenten solucions de continuïtat amb els territoris veïns que pertanyen a un altre domini lingüístic. Aquesta àrea meridional, juntament amb els parlars tortosins i els de la Franja, és una de les zones del domini lingüístic que més aporta a la nostra dialectologia. Hui podem parlar de dos subdialectes diferents en aquest territori, deixant de banda el valencià amb trets mallorquins de la Marina. A la comarca del Baix Segura, només hi ha actualment dos nuclis de població catalanoparlants: el llogaret de Barba-roja i el poble de Guardamar. Després d'explicar i analitzar diferents trets dialectals i les peculiaritats de la

llengua dels guardamarencs, així com els diferents fluxos migratoris, conclouen l'article amb una conclusió: «Des del punt de vista dialectal s'acusen les característiques pròpies d'àrees laterals: abunden els castellanismes provinents del murcià veí, es mantenen vius un grapat de mots obsolets a la resta del català i s'han generat trets de regust local que acaben de perfilar un subdialecte diferent, però compartit amb els pobles veïns, al subdialecte que arranca del camp d'Alacant cap al nord».

En l'anuari també trobem treballs científics com el que desenvolupen els autors Carles Martín i Carles Vázquez, de la Universitat d'Alacant, que aporten dades per a fer una reconstrucció dels ecosistemes que ens trobaríem a la zona en l'època romana i islàmica. En el seu article, «La malacofauna del jaciment arqueològic del Montcaio, Guardamar (període islàmic i romà). Noves aportacions a la reconstrucció paleoambiental del paisatge guardamarenc», analitzen les restes de mol·luscos terrestres i marins apareguts en els nivells romans i islàmics del jaciment arqueològic del Montcaio. Afirmen que la majoria d'espècimens semblen haver estat recol·lectats per motius alimentaris, comparen les dades obtingudes amb les d'anàlisis similars de jaciments arqueològics d'altres zones, especialment de la Ràpita, i discuteixen el valor d'aquets resultats per a la comprensió de l'evolució històrica del paisatge comarcal en èpoques antigues. També fan una breu caracterització de les espècies trobades, gràcies a la qual consideren que el paisatge de l'entorn del jaciment del Montcaio pot correspondre a un matollar mediterrani semiàrid, amb poc arbrat, comparable a les actuals àrees no reforestades de la llima d'aquest nom, les quals, aleshores, s'estendrien bastant més cap al mar.

«L'origen de Guardamar (des dels precedents de l'antiguitat al regne de Martí I l'*Humà*)» està tractat i analitzat per Josep-David Garrido, que ens parla de Guardamar, la vila de la desembocadura del riu Segura des de la seua naixença al segle XII, quan s'hi assenta-

ren els primers colons catalans fins al regnat de Martí I l'*Humà* de Catalunya i Aragó, que, per un privilegi datat el 1400, refundà la població. A més, també comenta què hi havia abans de la fundació de Guardamar i què hi hagué després.

José Manuel Giménez ens apunta en el seu article, «La comprensión normativa de un espacio: el LIC "Dunes de Guardamar". Nuevas fórmulas de intervención y conceptualización territorial», que molt sovint s'emeten afirmacions, indicacions i al·lusions als espais protegits sense que això supose un coneixement, tot i que siga mínim, dels aspectes formals que els sostenen. Els LIC, com a àmbit protegit, tenen ja més d'una dècada d'història, en la qual, amb prou feines, van introduint-se en el conscient planificador de les administracions com alguna cosa més que un «passiu» territorial. En el seu coneixement i en el detallat control de les arrels normatives i implicacions jurídicoterritorials, està la seua evolució cap a un «actiu territorial» que fructifiqui en la definitiva qualificació de qualsevol àmbit municipal.

Una anàlisi clúster (que consisteix en una tècnica multivariant per a agrupar objectes atenent al comportament de les variables) per a realitzar un estudi de correlacions entre l'evolució recent en la construcció d'habitatges i les modificacions en les característiques demogràfiques es detalla en l'article «Turismo residencial, construcción y población en los municipios litorales alicantinos en el período 1999-2009», d'Alejandro Triviño, de l'Institut d'Ecologia Litoral, i Nuria E. López, de l'Institut Universitari d'Investigacions Turístiques de la Universitat d'Alacant. Article on l'ús d'un mètode de classificació jeràrquic permet agrupar els municipis atenent a les semblances i diferències, fet que ajuda a reconèixer quins models de desenvolupament ha tingut un mateix comportament.

Per la seua part, Joan Carles Martí, cap tècnic de Turisme i de Residents Estrangers de l'Ajuntament de Guardamar, ens presenta una reflexió amb el títol «Del Guardamar vila

valenciana a la vila resort turístic internacional». Aquest article és la síntesi d'un estudi més ampli pel que fa a l'evolució demogràfica de Guardamar, la situació geogràfica dins del municipi dels diversos col·lectius lingüístics que hi resideixen i el problema d'integració, resultat del creixement turístic internacional que s'inicià els anys 1970 a la comarca del Baix Segura. Un creixement espectacular addicional amb l'arribada de residents pròspers del nord d'Europa i de treballadors immigrants de països en vies de desenvolupament de l'est d'Europa, Amèrica Llatina, Àfrica i Àsia, de 1995 ençà. La febre urbanística de la darrera generació ha convertit Guardamar en una ciutat multicultural i multilingüística que alberga unes 80.000 persones al cim de la temporada estiuenca. Els seus 17.097 residents –l'1 de gener de 2011– representen un total de vuitantaset nacionalitats amb residents nascuts als cinc continents, xifres bàsiques per tal de comprendre la diversitat lingüística i cultural existent. Al mateix temps, els guardamarencs desitgen que el seu llegat cultural i lingüístic nascut amb el poblament català del segle XII siga respectat pels nousvinguts.

Per la seua part, Chari Candela, professora de ball, arreplega en el seu article «Memoria de la Escuela de Danza "Finabel y Jaque" en Guardamar del Segura» vint-i-cinc anys d'experiències viscudes i fons oral. Fa referència tant als estudis realitzats per algunes alumnes al Conservatori Superior de Dansa d'Alacant, com a la creació, en la seua darrera etapa, de l'Asociación Cultural «Ballet de Guardamar», passant per les múltiples actuacions realitzades per l'alumnat des dels seus inicis a l'actualitat.

José Luis Tomás, de l'IES Les Dunes de Guardamar, ens fa gaudir del catàleg de l'exposició sobre Guardamar al Museu Arqueològic d'Alacant, «Guardamar del Segura. Arqueologia i Museu. Catàleg de l'exposició en el MARQ d'Alacant». És un magnífic llibre d'història i és un magnífic aparador per a donar a conèixer el patrimoni cultural i natural, tant històric

com actual del poble. El discurs expositiu s'ha dividit en blocs temàtics que es refereixen a les diferents cultures que han poblat el territori, de la colonització fenícia fins a la repoblació forestal de les dunes. Navarrete ens explica que en el catàleg apareixen fotografies que mostren magnífiques imatges actuals de l'entorn natural, dels jaciments arqueològics, aèries de 1930, de la repoblació de l'enginyer Mira i, fins i tot, fotografies curioses de la riuada de 1987; recreacions de la conformació de la mil·lenària albufera, plànols i perspectives de la vila murada, plànols de l'enginyer Larramendi, de les dunes de Francisco Mira..., tot per a gaudir llegint i mirant, aprenent i recreant la història. En la confecció del llibre-catàleg han participat diversos investigadors nacionals i estrangers i també l'arqueòleg municipal, Antonio García Menáquez, a més de fills del poble, com Francesc Aracil i Josep Candela.

«La interrupció lingüística a Guardamar» s'entén només des d'una situació de diglòssia, amb una llengua considerada «de prestigi» i una altra llengua recessiva; és a dir, el procés que condueix al fet que els pares deixen de transmetre als seus descendents la llengua que al llarg de generacions s'havia transmés de pares a fills i opten per relacionar-se amb ells utilitzant una llengua que no dominen, però que consideren que oferirà més possibilitats d'èxit a les generacions futures. Aquesta és una de les conclusions que extrau Josep-Xavier Carmona, vicepresident de l'Associació Cultural «La Gola de Guardamar», després de llegir l'estudi, al qual ha dedicat alguns anys Antoni Mas, professor de la Universitat d'Alacant, sobre el procés d'interrupció lingüística. Segons Carmona, després d'explicar el contingut dels estudis realitzats per Mas, «per la recuperació lingüística, encara queda molt a fer, però estem en el camí, compromesos amb l'esperança que algun dia el professor Mas o qualsevol altre sociolingüista pugui publicar un treball que molt bé podria titular-se "la recuperació del català a Guardamar"».

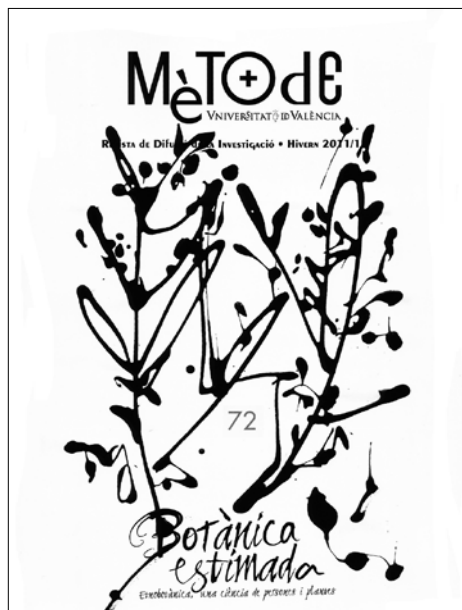
Lola Pérez ens explica el resultat d'un acte organitzat per primera vegada, la «Conferència-Sopar organitzada per l'Institut d'Estudis Guardamarencs», amb la participació d'una cinquantena de persones i amb la intervenció com a ponent de José Luis Ferris. Aquest conferenciant no va defraudar en absolut perquè va acostar al públic assistent el poeta oriolà Miguel Hernández a través d'alguns dels seus poemes i de la seua biografia, de la qual va contar detalls interessantíssims.

«L'exposició monogràfica sobre patrimoni de Guardamar al MARQ d'Alacant» està explicada per Antonio García, comissari de l'Exposició Museu Arqueològic de Guardamar. Ens explica l'estructura de l'exposició i fa una relació del contingut de les diferents sales del Museu de Guardamar, considerant que Guardamar del Segura té un dels patrimonis arqueològics més importants de la Comunitat Valenciana.

A tall de conclusió, vull agrair l'oportunitat d'haver fet aquesta ressenya, durant la realització de la qual he pogut comprovar el magnífic treball i l'esforç dut a terme per l'Institut d'Estudis Guardamarencs i la importància de l'edició d'un anuari com *Baluard*, publicació que serveix de vehicle de comunicació dels resultats de les recerques portades a terme en els diferents àmbits acadèmics i culturals de la localitat i que entre moltes altres coses demostra que Guardamar és un lloc únic pel seu interès arqueològic, històric, cultural i lingüístic.

Tomàs MESTRE

Mètode. Revista de difusió de la investigació, Universitat de València, primavera 2012.

Un dels factors determinants en la millora d'una societat és el valor que aquesta li atorga a la ciència, un valor substanciàt en l'assignació (quantitativa) i la forma de distribució (qualitativa) dels recursos destinats a la formació de científics, a la investigació, a la implementació tecnològica dels avanços i a la gestió de les aplicacions. Per aconseguir l'empatia social amb la ciència, cal entendre què s'està fent amb aquests recursos, amb aquesta inversió, cal fer ponts que permeten connectar afectivament la ciència i la tecnologia amb la societat i evitar que aquelles apareguen com arcans impenetrables, que els llocs on es fan semblen màgiques torres d'ivori o que els protagonistes actuen de gelosos guardians de secrets que no volen compartir.

Una de les maneres de bastir aquests ponts són les revistes de divulgació científica, una de les quals, *Mètode*, ha assolit quo-

tes d'excel·lència i difusió dignes de lloança. *Mètode* va ser fundada ara fa vint anys, el 1992, com una publicació de difusió interna de la Universitat de València. Inicialment era un mitjà per a donar a conèixer entre si els diversos grups de recerca i intercanviar les investigacions que es duïen a terme, amb la qual cosa, durant els primers anys, va centrar els seus esforços a difondre la recerca que es duïa a terme a la Universitat de València, encara que també d'altres centres dels Països Catalans, d'Espanya i de la resta del món.

A partir de l'any 1999, el biòleg, periodista i escriptor Martí Domínguez en va assumir la direcció, i, no tan sols es va ampliar el camp dels continguts i el de col·laboradors (també de fora de la Universitat), sinó que se'n van modificar substancialment el disseny i la distribució. Obrir la revista a temes i col·laboracions de totes les àrees de la cultura científica i del món suposava afrontar múltiples problemes i contextos de dificultat, des de les complicacions inherents al mercat de la divulgació científica al fet d'estar publicada en català i des del País Valencià. Els reptes es van anar superant i hi van aparèixer articles que anaven des de les ciències bàsiques i naturals fins a la tecnologia, les etnocciències i determinats aspectes de les humanitats i les ciències socials. I amb autors i entrevistats provinents, no tan sols d'aquests camps, sinó de diferents àmbits geogràfics, des dels Països Catalans¹ a Espanya, Europa i tot el món.

Fruit d'una evolució constant, a hores d'ara *Mètode* està estructurada en quatre apartats:²

- 1) Una primera secció de caràcter més aïna periodístic, en què trobem les tribunes d'opinió i entrevistes a personatges lligats a l'actualitat científica, i també reportatges sobre temes concrets.
- 2) La segona gira al voltant d'un determinat tema científic que serveix per a identificar el número del trimestre i en què s'aborda el tractament plural dels temes escollits. En el cas dels darrers quatre números, han sigut aquests: «Quan es crema el bosc», «La cara del dolor. Ciència i ètica d'un símptoma universal», «Botànica estimada» i «La força del món. L'energia en l'era postindustrial». Mitjançant articles i entrevistes s'aborden també els diferents aspectes implicats: tècnics, socials, epistemològics o ambientals. Només per a exemplificar la talla dels entrevistats, en els nuclis monogràfics dels darrers números han aparegut personatges com el primatòleg Frans de Waal, l'historiador de la medicina de la Universitat d'Oxford Mark Harrison, la bioquímica Margarita Salas, premi Jaume I, i el degà de la Facultat de Ciències Naturals de la Universitat de Massachusetts, Steve Goodwin, entre d'altres.
- 3) Hi ha unes seccions fixes a càrrec d'experts, com ara «Sociofolcologia», de Ramon Folch, dedicada a la influència social i ambiental de la ciència, i al paper dels científics; «Històries de científics», a càrrec del catedràtic d'Història de la Ciència de la Univer-

¹ Hi han participat molts dels més reputats divulgadors científics: Juli Peretó (un dels impulsors de *Mètode*, juntament amb Josep Lluís Barona o Francisco Tomás), Ramon Folch, Jorge Wagensberg, Xavier Bellés, Adolf Tobeña, Jesús Navarro, Anna Veiga, Joan Pellicer, Antoni Aguilera, etc.

² En el web <<http://intercentres.edu.gva.es/intercentres/12005775/Biologia%20i%20Geologia/Index%20M%C3%A8tode.pdf>> es poden consultar els índex dels primers 50 números: molts dels articles encara no són accessibles informàticament, però molts altres ja es poden consultar en la web.

sitat de València Josep-Lluís Barona; «La ciència a taula», de l'investigador de materials Fernando Sapiña; «Mètode Wagensberg», pel filòsof de la ciència i director de Cosmocaixa Jorge Wagensberg; «Jardí animat», a càrrec del Gabinet de Didàctica del Jardí Botànic de la Universitat de València, impulsat per les dinàmiques Maria José Carrau, Olga Ibáñez i Pepa Rey; «Ciència per a poetes», amb escriptors provinents de camps més aïna literaris, però que tenen la capacitat d'aportar punts de vista «externs» sobre les ciències i d'incorporar elements de transversalitat o, fins i tot, artístics, constitueixen una mena d'«elements de diàleg» per a afavorir la integració de «les dues cultures».

- 4) Per últim, uns nodrits, actualitzats i ben comentats reculls de ressenyes sobre llibres i revistes d'interès científic i divulgatiu.

Com veiem, i tot i que deixem seccions per glossar, un autèntic luxe per als qui tenen afany de gaudir del coneixement engrescador, polièdric i «transgènic».

En coherència amb l'estructura i els continguts, s'ha impulsat un disseny de qualitat, en què imatges i infogrames actuen en simbiosi amb uns textos acuradament revisats pels equips de la revista. El missatge està clar: la divulgació del pensament científic pot ser perfectament compatible, no tan sols amb el tàndem rigor-accessibilitat, sinó també amb nivells elevats d'exigència estètica.

El caràcter transversal, la qualitat estètica i la combinació del tractament rigorós i el format periodístic atractiu potser expliquen que, tot i tractar-se d'una revista d'alta divulgació, tinga un públic ben divers que troba en *Mètode* una ciència accessible i atractiva. De fet, el resultat és que l'ample tiratge de 3.500 d'exemplars és sol·licitat per un públic

fidel, no tan sols de professors universitaris, sinó d'investigadors, docents d'ensenyament no universitari, empresaris, estudiants i un públic culte cada vegada més ampli i variat.

Mètode ha esdevingut no tan sols un exemple d'excel·lent periodisme científic, sinó, i alhora, una escola de nous periodistes i divulgadors, plataforma d'excepció per a estudiants de periodisme i per a científics amb vocació de difondre les seues investigacions, reflexions i troballes. Dit d'una altra manera, una escola per als divulgadors del futur, però amb el repte d'evitar les banalititzacions pseudodivulgatives tan freqüents en periodistes poc informats, les veleïtats pseudocientífiques que emmascaren interessos econòmics espuris o la recreació del culte mitificador (o mixtificador) del científic allunyat de la societat en què viu.

La revista ha aconseguit conciliar els principis bàsics fundacionals amb innovacions en aspectes epistemològics i editorials (estilístics, lingüístics, de distribució, etc.), la qual cosa suposa un mèrit digne d'elogi. Això ha sigut reconegut en múltiples fòrums, com ho posen de manifest els premis rebuts: Premio Ciencia en acción (2006), del Museo CosmoCaixa de Alcobendas (Madrid); Premi Nacional de Periodisme (2007), del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, a Martí Domínguez com a director de *Mètode*, revista «reconeguda a escala europea per la qualitat dels seus continguts sobre ciència i pensament» i «una de les millors revistes sobre ciència i pensament d'Europa»; Premi APPEC (Associació de Publicacions Periòdiques en Català, 2007) a la millor publicació, «com una de les millors revistes europees sobre ciència i pensament»; Premi EDC Natura (2007), del Simposi Internacional de Natura i Fotografia; Premi *Manuel Castillo* (2009), del Patronat Sud-Nord, de València, per la seua contribució a la pau; Premio Prisma Especial (2009), de la Casa

de las Ciencias de la Corunya, per la tasca de divulgació científica; Premi Crítica (2009), de la revista *Serra d'Or*, per la publicació de la monografia *Els nostres naturalistes*.

Al caliu de la revista han sorgit, a més, tota una sèrie de productes complementaris, com ara els anuaris, amb versions en castellà i en anglès; les *Monografies*, llibres de divulgació sobre temes concrets: *Albert Einstein. El seu segle i la seua ciència* (2005), de José Adolfo de Azcárraga; *Els nostres naturalistes* (2007), de Josep M. Camarasa i Jesús I. Català; *Autobiografia (sense censures)* (2009), de Charles Darwin; *Bestiari medieval* (2010), de Xavier Bellés, i el pròxim a eixir, *Etnobotànica*, un recull dels articles que sobre aquesta temàtica ha publicat a *Mètode* des de 2003 l'olocauí Ferran Zurriaga i l'autor d'aquesta ressenya; una pàgina web (www.metode.cat), enllaçada a un diari digital (<http://www.vilaweb.cat/metode>) i amb seccions com «Els perquès de Mètode», on els lectors poden exposar els seus dubtes científics, que són respostos, amb explicacions comprensibles, per experts en la matèria.

Amb una periodicitat trimestral, *Mètode* ha esdevingut un referent d'excel·lència al voltant d'un objectiu ben definit: fer la ciència accessible i atractiva. De fet, l'any 2008 va ser escollida com a revista de referència científica de la Xarxa Vives d'Universitats, que aglutina les vint més importants de Cata-

lunya, el País Valencià, les Illes Balears i la Catalunya Nord. Altrament, *Mètode* ha traspassat les fronteres lingüístiques i nacionals: des de 2009, edita un anuari en castellà, en què s'arreglen molts dels articles publicats en els quatre números anuals i, des del 2010, la versió íntegra i trimestral també en aquesta llengua. També, des d'aquest any, una versió en anglès de l'anuari sota un títol que és tota una declaració de principis: *Science is culture. Scientific Knowledge at the Beginning of the 21st Century* (Ciència és cultura. Coneixement científic en els inicis del segle XXI).³ De traduir a ser traduïts: un autèntic èxit, el de *Mètode*.

Però, a més a més, en *Mètode* l'interès i la participació «global» d'autors i temes s'ha sabut combinar harmònicament amb els equivalents «locals» de qualitat. En el cas que més ens afecta (en relació a l'àmbit de distribució d'aquesta revista), cal remarcar que la participació sudvalenciana en *Mètode* ha sigut relativament nodrida. Als articles de qui això signa,⁴ cal afegir els del també alacantí Ernest García García,⁵ professor de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València; el mutxameler José Bernabeu Alberola,⁶ catedràtic de Física Teòrica a la UV i premi Jaume I d'Investigació; els vilers Agustí Galiana Soriano⁷ —investigador en genètica, i professor d'institut— i José Luis Sánchez Lizaso⁸ —expert en l'estudi dels im-

³ En aquests anuaris es posa èmfasi en determinats temes. Així, el pioner de 2010 focalitzava l'atenció en la nanotecnologia, la divulgació de la natura, la naturalesa humana i la relació entre ciència i economia. S'hi incloïen entrevistes amb personalitats tan rellevants com l'expert en nanotecnociència George Whitesides, el pioner dels documentals sobre la natura Richard Attenborough, el filòsof Edgar Morin o el professor d'Antropologia Evolucionista a Oxford Robin Dunbar.

⁴ Articles de Daniel Climent publicats en *Mètode* (entre parèntesi, el número en què apareixen): «El codony» (43); «El baladre i les apocinàcies» (46); «El caquí amb música de fons» (49); «Barroc albarzer» (55); «L'altra nespra» (60); «Els ulls de la Terra. Introducció a l'Etnogeologia»

(68), amb Daniel i Jaume Climent Soler; «L'arc blanc i l'oracle d'Agamèmnon» (71); «Joan Pellicer in memoriam» (72); «Cuina mediterrània de supervivència» (72), en col·laboració amb Concepción Obón, Mari Luz Lorenzo, Vanessa Martínez, Diego Rivera i Segundo Ríos.

⁵ «Lehn i la química supramolecular» (entrevista; 14); «Els materials, l'economia i la crisi ecològica» (19); «Entre els elixirs de mort i el control no violent de les plagues» (17).

⁶ «El Quark Top i l'estructura de la matèria» (8); «La física dels leptons» (13); «Planck i la revolució quàntica» (25).

⁷ Biologia social i ètica del bot salvavides» (17).

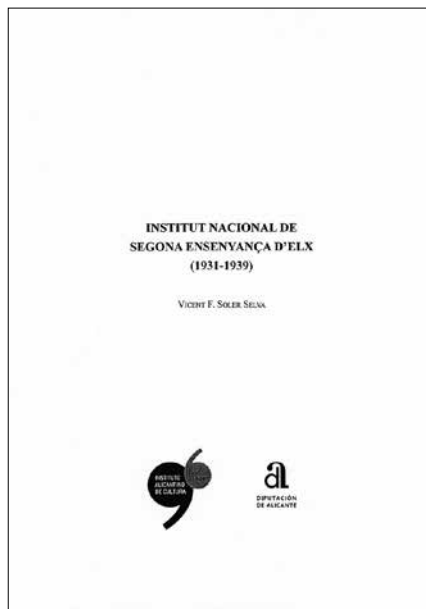
⁸ «Reserves marines: solució real o mediàtica?» (46).

pactes dels abocaments marins–; i els elxans Gaspar Jaén i Urban⁹ –arquitecte i escriptor– i Vicent F. Soler Selva¹⁰ –professor d’institut i divulgador científic.

En definitiva, *Mètode* ha aconseguit acostar a la societat dels Països Catalans i, fins i tot, exportar, els èxits i els reptes de la investigació, del desenvolupament i de la innovació. I ho ha fet des del País Valencià i sota un marc impecablement i intel·lectualment rigorós, presentant també la ciència com una eina possible per a avançar, no tan sols en el camí del coneixement, sinó també en el de la sostenibilitat, la pau i la solidaritat. I amb aquest bagatge, lectors i col·laboradors podem presumir en qualsevol lloc del món del *mètode* amb el qual la Universitat de València, la més antiga de «les nostres», està contribuint a la difusió i divulgació científica internacional. Llarga vida a *Mètode*.

Daniel CLIMENT

SOLER SELVA, Vicent F., *Institut Nacional de Segona Ensenyança d’Elx (1931-1939), Institut de Cultura «Juan Gil-Albert», Alacant, 2011, 272 p.*

La reforma educativa encetada pels polítics republicans des dels primers moments del mes d’abril de 1931 és, a hores d’ara, ben coneguda gràcies a les investigacions que, des de diferents perspectives, han proliferat en els darrers anys i que ens permeten apropar-nos, de manera documentada, als seus discursos teòrics i a les seues realitzacions pràctiques. Coneixem les seues il·lusions, els entrebancs que sorgiren des de diferents sectors polítics i socials, les seues realitats i, és clar, les seues mancances. Però, cal reconèixer que bona part d’aquestes, en especial les que tracten del nostre País Valencià, s’han centrat, preferentment, en l’àmbit de l’educació primària.

Ha estat, sense dubte, l’escola –obligatòria, gratuïta, laica i democràtica– l’objecte d’estudi de la majoria dels treballs, en què es detecta un dèficit pel que fa a secundària. Hi ha, és ben cert, capítols que analitzen l’etapa republicana en les

⁹ «Del fràgil color taronja de les palmeres d’Elx a la Tardor» (34, en «Ciència per a poetes»); «De com es regaven els horts de palmeres d’Elx» (35). I, ja informatitzats i penjats a la xarxa, els inclosos en el número 72 (hivern 2011/12) i dedicats a: alfàbregues (<http://www.metode.cat/revistes/monografics/botanica-estimada/alfabregues>); baladres (<http://www.metode.cat/revistes/monografics/botanica-estimada/baladres>); geranis (<http://www.metode.cat/revistes/monografics/botanica-estimada/geranis>); gessamí (<http://www.metode.cat/revistes/monografics/botanica-estimada/sis-plantas-de-jardi/gessami>); llorets (<http://www.metode.cat/revistes/monografics/botanica-estimada/llorets>); rosers (<http://www.metode.cat/revistes/monografics/botanica-estimada/rosers>).

¹⁰ «Flammarion, vulgarisateur» (42).

monografies dedicades als centres de Batxillerat creats abans dels anys 30, però no trobem una bibliografia que s'ocupe dels instituts nacionals de Segona Ensenyança –d'Elx, de Gandia, d'Alzira, etc.– que sorgiren fruit de l'intent republicà de democratitzar l'ensenyament secundari, unes institucions docents que es crearen i, dissortadament, desaparegueren, al mateix temps que les esperances republicanes.

Ara bé, aquest dèficit comença a ser superat gràcies al llibre al voltant de l'Institut d'Elx que ara es publica. El seu autor, el professor de secundària Vicent Soler, ja ens havia oferit dos magnífics tasts en sengles articles publicats els anys 2009 i 2010,¹ on havia realitzat una primera aproximació al tema, encara que limitada per circumstàncies d'espai, i ens deixava amb el desig d'aprofundir, de conèixer més i millor les circumstàncies, la pedagogia, els protagonistes, l'ideari..., d'aquesta experiència; qüestions que ara, en aquesta obra, reben una completa i extensa resposta.

L'autor, després d'una sintètica però acurada i necessària introducció al complex mapa polític i social de l'Elx republicà i a la realitat de l'ensenyament secundari, ens desgrana en successius capítols tots i cadascun dels elements constitutius de l'acte educatiu: espais, protagonistes, materials i metodologia. De tots aquests, malgrat el seu indubtable interès, voldriem remarcar els dedicats a professorat i alumnat, per la quantitat d'informacions inèdites que proporcionen i per la varietat de fonts utilitzades.

Capítol extens, ben resolt, molt ben documentat i on es veu la paciència i la cura de l'autor és el dedicat al professorat, on se'ns descriu el claustre de l'Institut amb totes les vicissituds que va conèixer, en especial en temps de guer-

ra. Davant de nosaltres van sorgint noms i cognoms de professors que, més enllà de la seua contribució pedagògica, foren personalitats importants en el món polític i social, com ara Francisco Puig Espert, Enrique Pons Irureta, Luis Castaño Reguero, Ildefonso Ramos... Figures compromeses de manera simultània amb la renovació pedagògica i el canvi social, un compromís que seria causa de greus sancions professionals i personals, com trobarem detallat en l'interessant capítol dedicat a l'anàlisi de la depuració franquista.

Per altra banda, cal remarcar la presència i la visibilitat de les professores, les quals començaven a incorporar-se a un món, el de la secundària, tradicionalment masculí. La primera directora, María Pascual Ferrández, i les seues companyes Francisca de Urquía García-Junco, Engracia Hereza García, Josefa Marín Buck, Dionisia Masdeu Agraz i María del Carmen Sainz Ayllón hi serien pioneres, i de les quals ens cal recuperar la trajectòria professional i vital per tal de reconstruir els llinatges d'autoritats pedagògiques femenines.

Junt amb el professorat, el llibre ens permet apropar-nos a l'alumnat. Xics i xiques units en les aules en règim coeducatiu se'ns mostren des d'una doble perspectiva. Per una part, la recuperació, mitjançant una exhaustiva llista, dels seus noms i cognoms, del seu tipus de matrícula –oficial o lliure–, del nivell econòmic familiar, del percentatge d'aprovat en les proves, etc., ens apropa a la realitat més acadèmica; per altra, la reconstrucció de la seua vida en les aules, de la quotidianitat de la seua existència escolar gràcies als seus testimonis orals, escrits i gràfics, afegeix sentiments, rostres i afectes al relat, i el transforma, per moments, en una autèntica novel·la.

A més, cal destacar la narració de la iniciativa del treball conjunt de professorat i alumnat que fou la Universitat Popular de la FUE (Federación Universitaria Escolar), projecte que intentava apropar la cultura al conjunt de

¹ «Notes per a la història de l'Institut Nacional de Segona Ensenyança d'Elx (1931-1939)», *LA REL·LA*, 22 (2009), p. 79-97; i «Les arrels republicanes de la biblioteca municipal d'Elx», *Revista del Vinalopó*, 13 (2010), p. 255-265.

la població. Una bona mostra dels ideals de solidaritat i de cultura popular que la república defensava.

Esment particular mereix l'apartat dedicat a la biblioteca per dues raons: la seua originalitat i la seua riquesa. No és freqüent que les monografies sobre institucions educatives detallen els continguts de la biblioteca, més enllà dels llibres de text utilitzats a les aules i, menys encara que ho puguem fer després d'haver estat depurada i, per tant, disminuïdes de manera significativa les seues existències. L'autor, però, després d'una pacient i fructífera cerca, ha reconstruït la de l'Institut d'Elx, i la relació dels llibres i autors que la formaven ens ajuda a apropar-nos de manera original a les diferències de la política educativa republicana en temps de pau i guerra: mentre la diversitat de temes i ideologies predomina fins al 1936, l'adoctrinament antifeixista i la influència del ministre comunista Jesús Hernández és evident en el període bèl·lic, del qual trobem obres

d'autors i temàtica russos, en edicions a hores d'ara força difícils de localitzar.

En definitiva, Vicent Soler ens regala una obra construïda mitjançant una investigació ben fonamentada des de la perspectiva teòrica i que és especialment enriquidora per la varietat i qualitat de les fonts que utilitza. Si és remarcable la seua aportació de fonts escrites, aconseguida consultant documents en arxius municipals, provincials i estatals, completada amb la de diferents revistes i diaris en hemeroteques, i una abundant i completa bibliografia, no és menor la importància de les fonts orals (els *tesors vius*), i de les gràfiques. Tot plegat configura un llibre molt ric i atractiu per al públic en general i per als historiadors de l'educació en particular; perquè, des de la seua aparició, cal dir que s'ha convertit en un llibre aconsellable i, fins i tot, imprescindible per a totes les persones que desitgen endinsar-se en l'apassionant camí de recuperació de la memòria històrica educativa valenciana.

Maria del Carmen AGULLÓ